

АКАДЕМСКЕ БЕСЕДЕ

Књига I

ISSN 2466-5134

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

PRESIDENCY

ACADEMIC SPEECHES

Volume 1

Accepted on October 20th 2016, at the 7th meeting of the
SASA Presidency

Editor

academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2016

ISSN 2466-5134

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИШТВО

АКАДЕМСКЕ БЕСЕДЕ

Књига 1

Примљено на VII седници Председништва САНУ
од 20. октобра 2016. године

Уредник

академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2016

SASA PRESIDENCY

academician Vladimir S. Kostić,
President of SASA

academician Zoran V. Popović,
Vice President of SASA for Natural Sciences

academician Ljubomir Maksimović,
Vice President of SASA for Social Sciences

academician Marko Anđelković,
Secretary General of SASA

academician Stevan Pilipović,
President of SASA Branch in Novi SAD

academician Gradimir Milovanović,
*Secretary of the Department of Mathematics,
Physics and Geo Sciences*

academician Miroslav Gašić,
*Secretary of the Department of Chemical
and Biological Sciences*

academician Zoran Lj. Petrović,
Secretary of the Department of Technical Sciences

academician Dragan Micić,
Secretary of the Department of Medical Sciences

academician Predrag Piper,
Secretary of the Department of Language and Literature

academician Časlav Ocić,
Secretary of the Department of Social Sciences

academician Mihailo Vojvodić,
Secretary of the Department of Historical Sciences

academician Milan Lojanica,
Secretary of the Department of Fine Arts and Music

ПРЕДСЕДНИШТВО САНУ

академик Владимир С. Костић,
п̄редседник САНУ

академик Зоран В. Поповић,
п̄ошп̄редседник САНУ за п̄риродне науке

академик Љубомир Максимовић,
п̄ошп̄редседник САНУ за друшп̄вене науке

академик Марко Анђелковић,
п̄енерални секретар САНУ

академик Стеван Пилиповић,
п̄редседник Опранка САНУ у Новом Сагу

академик Градимир Миловановић,
*секретар Одељења за математичку,
физику и тео-науке*

академик Мирослав Гашић,
*секретар Одељења хемијских
и биолошких наука*

академик Зоран Љ. Петровић
секретар Одељења п̄техничких наука

академик Драган Мицић,
секретар Одељења медицинских наука

академик Предраг Пипер,
секретар Одељења језика и књижевности

академик Часлав Оцић,
секретар Одељења друшп̄вених наука

академик Михаило Војводић,
секретар Одељења историјских наука

академик Милан Лојаница,
секретар Одељења ликовне и музичке уметности

Ликовни прилози

Петар Лубарда

Наука, слика, Свечана сала САНУ
(на предњим корицама)

Мило Милуновић

Умејноси, слика, Свечана сала САНУ
(на задњим корицама)

Ђорђе Јовановић

Наука и умејноси, скулптура, улазни хол у САНУ
(на почетку књиге)

Младен Србиновић

Детаљи *Вишража*, Свечана сала САНУ
(на белинама у књизи)

САДРЖАЈ

Академик Владимир С. Костић, председник САНУ <i>Поздравна реч</i>	15
Академик Миро Вуксановић <i>О ирисцијуним бесегама српских академика</i>	17
Приступне беседе садашњих редовних чланова САНУ	29
Одељење за математику, физику и гео-науке	
Академик Миљко Сатарић <i>Микројубуле, коридори за унуитарћелијски саобраћај и сијнализацију</i>	49
Академик Зоран Кнежевић <i>Quo vadis mechanica coelestis?</i>	65
Одељење хемијских и биолошких наука	
Академик Милена Стевановић <i>SOX џени: од ојкрића до функције</i>	87
Академик Славко Ментус <i>Секундарни елекјрохемијски извори енерјије са инјеркалајним елекјродним мајтеријалима</i>	109
Одељење техничких наука	
Академик Дејан Б. Поповић <i>Енјројија или нејенјројија: шјја је ујшцало на мој развој?</i>	137

Академик Душан Теодоровић <i>Моделирање саобраћаја</i>	149
---	-----

Одељење медицинских наука

Академик Ђорђе Радак <i>Кароидна хирургија, 360 секунди самоће</i>	167
Академик Небојша Радуновић <i>Од хелије до новорођенчећа</i>	185
Академик Душица Лечић Тошевски <i>Рај и мир у исихијатрији</i>	203

Одељење језика и књижевности

Академик Јасмина Грковић-Мејдор <i>Обрасци заклињања у историјској њерсијективи: линвистички и коинивни увиди</i>	223
Академик Миро Вуксановић <i>Балада о најдражој речи</i>	235

Одељење друштвених наука

Академик Коста Чавошки <i>Слава и бесмртност</i>	245
Академик Часлав Оцић <i>Крај рада или ново ројство?</i>	257

Одељење историјских наука

Академик Михаило Војводић <i>Берлински конрес – њосле тридесет година (српски њољед)</i>	273
---	-----

Одељење ликовне и музичке уметности

Академик Петар Омчикус <i>Изложба слика</i>	291
--	-----

Радне биографије беседника

Миљко Сатарић	299
Зоран Кнежевић	303

Милена Стевановић	309
Славко Ментус	315
Дејан Б. Поповић	321
Душан Теодоровић	327
Ђорђе Радак	333
Небојша Радуновић	339
Душица Лечић Тошевски	345
Јасмина Грковић-Мејдор	351
Миро Вуксановић	355
Коста Чавошки	359
Часлав Оцић	363
Михаило Војводић	369
Петар Омчикус	373

ОДЕЉЕЊЕ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА

Душица Лечић Тошевски

Рај и мир у њсихијајрији

Са осећањем високе части стојим данас пред вама са задатком да изложим своју беседу. Нисам никада ни слутила да ћу тим поводом стајати на овом месту и тек када отворим тешка улазна врата Академије схватим где се налазим. Тако је сваки пут када улазим у ову најважнију зграду, тако је било и јутрос.

Одабрала сам да говорим о рату и миру, теми која је део мојих интересовања а која је обележила животе свих нас. Замислила сам да своју дужност обавим тако што ћу говорити о масовном насиљу и менталном здрављу, о томе зашто се понављају ратови, какве су последице стреса и шта су показала наша истраживања. Закључићу лекцијама које смо научили истраживањем и клиничком праксом.

Масовно насиље

Сведоци смо пораста насиља и човеком изазваних катастрофа. Ратови и тероризам догађају се у многим деловима света, њима је погођено 50 земаља и око милијарду људи. Због тога сваког дана 2.000 деце изгуби живот. Ратови изазивају масовне миграције и избеглиштво, деструкцију, деградацију, сиромаштво, насиље, дехуманизацију, тортуру или смрт. То одлично осликава позната реченица Џемса Џојса са почетка другог поглавља *Уликса*: „Историја је ноћна мора из које покушавам да се пробудим.“

Гранична култура

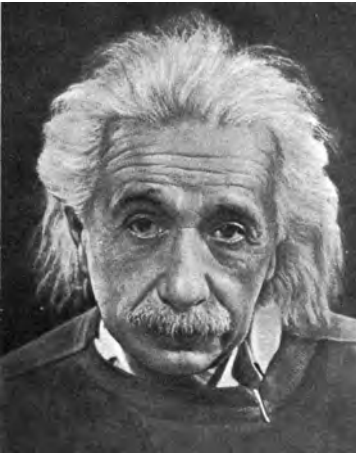
Чини се да у савременом свету доминира гранична култура у којој се догађа регресија на примитивни ниво функционисања у чијој основи лежи сплитинг или расцеп који дели

свет на добре и лоше представе, добре и лоше народе. Суочени смо са кризом цивилизације у којој преовладава „болест на смрт“, дифузија идентитета и „криза духа“, како је још у току Првог светског рата говорио песник Пол Валери. Гранична култура узрокује стрес и многобројне последице, колективну и индивидуалну фрагментацију као и когнитивне и афективне поремећаје.

Зашто рат, поново?

Питање „Зашто рат?“ поставио је Ајнштајн Фројду, а Фројдов одговор објављен је у чувеном есеју 1932. године. Поставља се питање зашто рат, поново, у такозваној успешној савременој цивилизацији.

Θαλανατος vs. Ερος

Сигмунд Фројд је пред Први светски рат био ентузијастичан у односу на рат и сматрао је да су неки ратови оправдани да би се успоставио мир, као што је то био Рах Романа, када су римске трупе окупирале медитеранске земље у којима су били немири. Конфронтификација интереса решавана је и данас се решава силом. Ратови доводе до примордијалног стања и потчињавања побеђених, а савремени човек огледало је својих предака и својих архетипова. На сличан начин могли би

се разумети такозвано хуманитарно право и превентивни ратови нашег доба. Поставља се питање да ли је агресија урођена или стечена. Разочаран деструкцијом у Првом светском рату Фројд је увео концепт *θάνατος*, нагон смрти који је супротстављен Ерос-у, нагону живота који је описао Платон у *Συμλόσιον*-у. Значајно питање је да ли смо жртве Ничеовог вечног понављања истог, присиле и репетиције, или је могућа промена и духовна еволуција човека.

Понашање човека у рату

Тражећи одговор на питање „зашто рат“, написали смо уводно поглавље „Понашање човека у рату“, које је објављено у америчкој књизи *Раџи и суицид* 2009. године.

In: War and Suicide
Editors: Leo Sher and Alexander Vilems

ISBN: 978-1-60741-978-5
©2009 Nova Science Publishers, Inc.

Chapter 1

UNDERSTANDING HUMAN BEHAVIOR DURING WAR

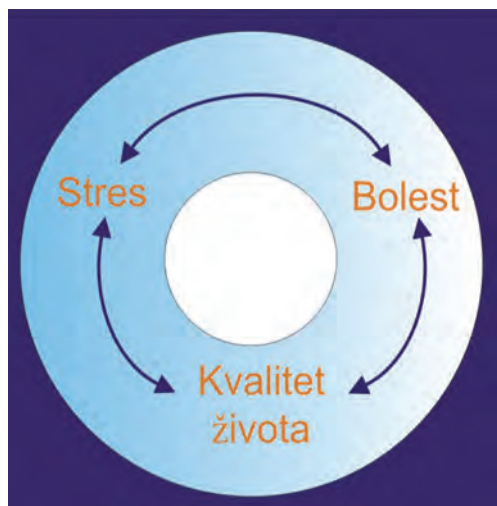
*Dusica Lecic-Tosevski, Saveta Draganic-Gajic
and Milica Pejovic-Milovancevic*
Institute of Mental Health, Belgrade, Serbia

Стрес

Већ сам поменула да рат доводи до последица стреса. Када се говори о стресу треба одмах нагласити да стрес, као бог Јанус, има два лица – постоји добар стрес или еустрес (који ја данас осећам док ово говорим) и лош стрес или дистрес, о којем ће даље бити речи.

Стрес као фактор ризика

Многобројна истраживања показала су да стрес покреће зачарани круг, доводи до менталних и соматских болести и снижења квалитета живота и да може бити узрок смрти и у развијеним и у неразвијеним земљама.

Наша искуства – године стреса

Наша земља кроз векове понављано пролази кроз године стреса. У последње две деценије била су то трауматска искуства узрокована ратовима у окружењу који су довели до великог броја избеглица (било их је 700.000, у једном периоду највише у Европи) и такозваних интерно расељених лица, или расељеника. Били су то и тортура заробљеника, санкције Уједињених нација, које су трајале три и по године, и 78 дана

бомбардовања. И даље трају социјална транзиција и политички ковитлац.

Реквијем

*Не, не ѿд ѿуђим небеским сводом
Ни ѿд зашћийом ѿуђих крила
Ја сам била са својим народом
Таг кад је с њим несрећа била.*

Ана Ахмајова

Док сам припремала ово излагање поново сам читала Ану Ахматову, чија песма *Реквијем* говори о ономе што је увек био мој став – да треба остати са својим народом без обзира на тешкоће као и могућности које се на другим местима указују.

У годинама стреса одлучила сам да изађем из тишине и сигурности психоаналитичког сетинга и посветим се изучавању стреса са жељом да, онда када за то није било разумевања у свету, покажем да и наш народ има последице.

Посттрауматски стресни поремећај

Једна од последица стреса је посттрауматски стресни поремећај. Овај поремећај у прошлости је различито описиван – као трауматска неуроza од стране Фројда, после Првог светског

рата као шок од гранатирања, војничко срце, борбени замор, после Другог светског рата као кривица због преживљавања и ратна неуроza Југословена, како је овај поремећај описао Хуго Клајн. После рата у Вијетнаму назван је Вијетнамским синдромом и укључен је у званичне психијатријске класификације као посттрауматски стресни поремећај. Овај поремећај доводи до знатног коморбидитета као што су депресија и злоупотреба супстанци, до суицида и насиља, као и до промене физиологије и структуре мозга, односно до атрофије хипокампуса и когнитивних дефицита.

Наша истраживања посттрауматског стреса

Године стреса у нашој земљи довеле су до многобројних последица. У тим годинама обавили смо велики број истраживања, а део резултата ћу сада приказати.

Истраживали смо преваленцију посттрауматског стреса код избеглица, жртава тортуре, сексуално злостављаних жена и здравих особа, као и у општој популацији.

Резултати

Пабло Пикаско, Герника, 1937.

Наши резултати показали су да је посттрауматски стресни поремећај постојао код 29% избеглица, 56% сексуално злостављаних жена, 75% жртава тортуре али и код 11%

студената, односно младих, здравих особа, као и да је квалитет живота био снижен у свим доменима.

Стресови рата

Резултате смо објавили у великом броју књига на српском и енглеском језику: *Стресови рата*, *Стресови рата и санкција*, *Књига о стресу*, а превели смо и неколико књига, између осталих *Заштита менталног здравља избеглица* и *Психосоцијалне последице катарстрофа*.

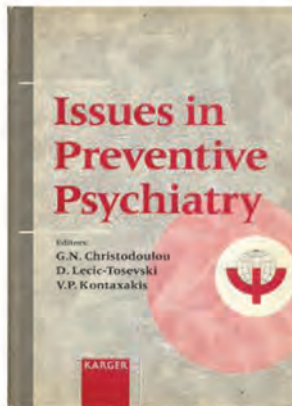

Превентивна психијатрија

Књига *Превентивна психијатрија* (која је једна од мојих значајних активности) и поглавље о посттрауматском стресу код избеглица објављени су у Каргеру.

Posttraumatic Stress Disorder in Refugees and Its Relationship with Personality Dimensions

*Dusica Lecic-Tosevski, Saveta Draganic, Vladimir Jovic, Zoran Ilic, Bogdan Drakulic, Srdjan Bokonjic*¹

Stress Clinic, Institute for Mental Health, School of Medicine,
University of Belgrade, Yugoslavia

Српско искуство

Поглавље *Српско искуство* објављено је у америчкој књизи *Катастрофе и ментално здравље* у Вајлију (Wiley) 2004. године.

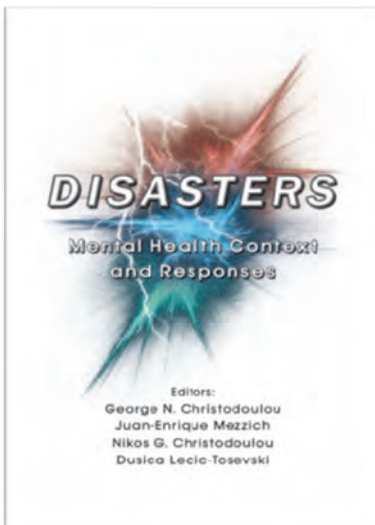
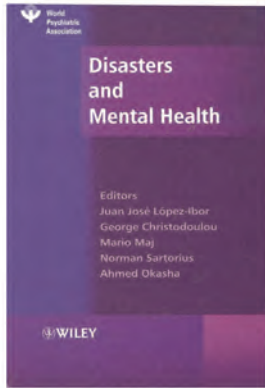
CHAPTER

18

The Serbian Experience

Dusica Lecic-Tosevski and Saveta Draganic-Gajic

University of Belgrade, Belgrade, Serbia and Montenegro

Сада је у штампи у издању Cambridge Publishers књига *Катастрофе – контекст менталног здравља и одговори*, чији сам један од уредника и аутор поглавља „Спирала стреса и последице“.

Посттрауматски стрес у општој популацији – студија CONNECT

Поред специфичних популација, занимала нас је прева-ленција посттрауматског стреса у општој популацији. Да бисмо то сазнали, учествовали смо у великој, европској мултицен-тричној студији под симболичним називом CONNECT, што значи повезати се. У студији је учествовало осам медицин-ских факултета, три из Европске уније – из Лондона, Модене и Дрездена – и пет са Балкана, међу њима и Медицински фа-култет у Београду.

Студија је укључила, методом случајног узорка, укупно 5.400 испитаника, од тога по 640 у земљама Балкана и Срби-ји. *Follow up*, студија праћења, обављена је на 160 испитаника из истог узорка после годину дана.

Резултати (Србија)

Резултати су показали да у нашој земљи 18,8% особа има хронични посттрауматски стресни поремећај, а животни 32,3%. Поред тога, показан је и висок коморбидитет, пре свега са депресијом, коју је имало 26,2% испитаника, и генерализованим анксиозним поремећајем, који је имало 23,6% особа. Суицидалност је испољавало 13% испитаника. Резултати ове мултицентричне студије објављени су у вели-ком броју значајних часописа као што је *Arch. Gen. Psychia-try* и многи други.

De Natura Hominis (Περὶ φύσεως ἀνθρώπων Ηποκράτης)

Моје посебно интересовање представља веза стреса и личности. Зашто ме занима ова веза? Поставка Хипократа ко-ју је он изнео у делу *De Natura Hominis*, или, што лепше звучи, у грчком оригиналу – *Περὶ φύσεως ἀνθρώπων Ηποκράτης* – гласи: важније је знати која личност има болест него коју бо-лест личност има. Мој психијатријски поглед на свет, на дијагностику и терапију, у складу је са том поставком и поно-во обновљеном психијатријом усмереном на личност.

Фактори ризика за посттрауматски стресни поремећај

Суштинско питање је зашто неке личности после истоветне трауме развијају посттрауматски поремећај, а друге не? Значајна питања су: да ли је претрауматска вулнерабилност најважнија? И који су психолошки механизми медијатори патолошких одговора? Наша хипотеза је да фактори личности повећавају ризик од последица стреса, али и да штите особу и представљају отпорност, односно резилијентност.

Посттрауматки стрес после снажне трауме

Испитали смо посттрауматски стрес на 107 здравих особа (студената) које су имале хомогено трауматско искуство бомбардовања. Посттрауматски стресни поремећај имало је 11% студената.

Описали смо три кластера личности који се разликују у реаговању на трауматске догађаје: уравнотежен, незаинтересован и окренут себи.

Интеракције фактора ризика

Наши резултати показали су да се догађа интеракција три фактора ризика, односно црта личности, претходних трауматских искустава и специфичног трауматског догађаја (приказано на слици која следи).

ἦθος ἀνθρώπου δαίμων

Тамни Хераклит, Ἡράκλειτος Σκοτεινός, у свом Фрагменту 117 написао је „Карактер је судбина“, односно ἦθος ἀνθρώπου δαίμων. Јасно је да су процеси који воде ка посттрауматском стресу, као и ка свим другим психијатријским поремећајима, комплексни. Показали смо, међутим, да су црте личности, које су у значајној мери генетски условљене, значајна карика у развоју посттрауматског стреса, као и да је личност медијатор когнитивних процеса и копинг стратегија. Као одбрану од стреса личност ствара оно што смо назвали трауматском мембраном. Сматрамо да су неопходни превенција и терапија да би се спречила малигна меморија и њени пернициозни ефекти и трајни ожиљци психе, односно трансгенерацијско преношење трауме што је locus communis у свим народима. Налази су објављени у часопису *Journal of Personality Disorders*.

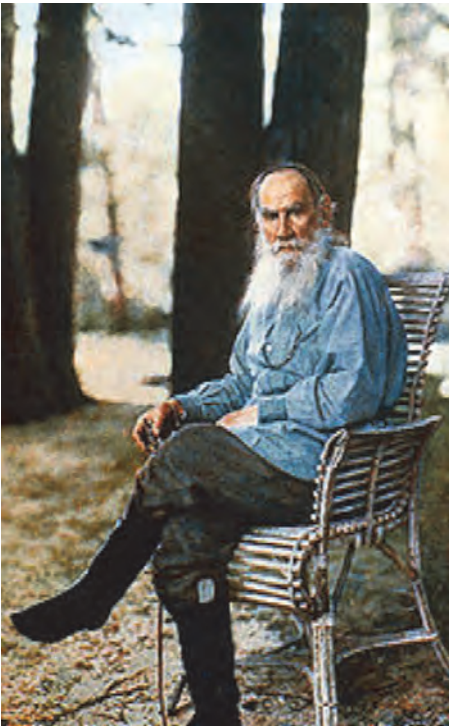
Journal of Personality Disorders, 17(6), 537-549, 2003
 © 2003 The Guilford Press

**PERSONALITY FACTORS AND POSTTRAUMATIC
 STRESS: ASSOCIATIONS IN CIVILIANS ONE
 YEAR AFTER AIR ATTACKS**

Dusica Lecic-Tosevski, MD, PhD, Jelena Gavrilovic, MD,
 Goran Knezevic, PhD, and Stefan Priebe, MD

Резилијентност и опоравак

Иако постоји висок ниво посттрауматског стреса у општој популацији, већина људи потпуно се опорави у току 6 до 16 месеци после трауме. Поред тога, ефекти трауматских догађаја нису увек негативни. Личност и социјална подршка утичу на резилијентност и опоравак. Траума може имати и позитивне исходе, после снажног стреса може се догодити и посттрауматски раст, као код Толстојевог Пјера Безухова у *Рају и миру*, који је доживео духовни преображај када је стајао испред стрељачког строја.

Инспирација и подршка

И пред крај, о личностима које су биле моја инспирација и подршка. Били су то професор Веселинка Шушић, лепа жена без зависти која ме је препознала док сам као асистент радила на физиологији; покојни професор Милан Игњатовић који ме је примио на Клинику за психијатрију када сам донела одлуку да експерименталну медицину на физиологији заменим клиничком праксом. Професор Игњатовић био је мој ментор који ме је изабрао за асистента на психијатрији и тако ми отворио врата универзитетске каријере. Професор Предраг Каличанин био је изузетна личност са којом сам имала привилегију да пишем књиге и неколико година водим програм за заштиту менталног здравља избеглица.

Институт за ментално здравље

Моја инспирација већ 23 године је Институт за ментално здравље који је добио неколико признања као лидер у заштити менталног здравља. Та признања, као и ово данашње, делим са колегама, асистентима, специјализантима, магистрандима, докторандима, сарадницима, медицинским сестрама и пацијентима којима смо посвећени. Посебно место у мом животу још од студентских дана заузима Владимир Костић, са којим сам имала прилику да сарађујем у области неуропсихијатрије.

Пре 100 година

Joш једном о резилјентности, односно о психичкој отпорности. Поново приказујем слику из француског листа *Le Petit Journal* који је тачно пре сто година објавио слику егзодуса народа, односно Албанске голготе. У овој бескрајној колони био је и један дечак од 14 година кога је мајка, као најстаријег од четворо деце, предала војсци која се повлачила, са надом да ће му тако сачувати живот. Тај дечак један је од малог броја деце, прометеја наде, која су преживела голготу. Преко Крфа, вишегодишњег избеглиштва и школовања у Енглеској вратио се у Србију. Почетком Другог светског рата био је заробљен као резервни официр и четири године провео је

у немачком логору. Тај дечак, овде приказан у логору у Оснабрику на цртежу који је направио његов друг из логора, сликар, постао је отац. Високом игром судбине његова ћерка стоји данас пред вама, а његова унука седи у овој сали.

Послушање

Завршићу уз уверење да ћу наставити своје послушање уз принцип који је био мој credo од када сам научила прва слова – *радијши без очекивања његова свој рада.*